

ТАРЫХ ИЛИМДЕРИ
ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ
HISTORICAL SCIENCES

Кубанычбек уулу Н.

**ТҮРКСТАН ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРЛУГУНУН КУРАМЫНДАГЫ
ФЕРГАНА ОБЛУСУНУН АДМИНИСТРАТИВДИК-АЙМАКТЫК
ТҮЗҮЛҮШҮ (1876-1917-жылдар)**

Кубанычбек уулу Н.

**АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ УСТРОЙСТВО
ФЕРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ В СОСТАВЕ ТУРКЕСТАНСКОГО
ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВА (1876-1917 годы)**

Kubanychbek uulu N.

**ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL STRUCTURE
OF THE FERGHANA REGION AS PART OF THE TURKESTAN
GENERAL GOVERNMENT (1876-1917 years)**

УДК: 911.37/631.95 (575.1)

Бул илимий макалада Россия империясынын XIX кылымдын ортосунан баштап, Орто Азияны колониялык каратып алуусунун натыйжасында түзүлгөн Түркстан генерал-губернаторлугунун курамына кирген Фергана облусунун административдик бөлүнүүсү, андагы уездик, болуштук, айылдык аймактардын түзүлүүсү, алардын 1876-1917-жылдар аралыгындагы өнүгүүсү каралат. Ошондой эле административдик бирдиктерге бөлүштүрүүдөгү жагдайлар, өзгөчөлүктөр, мындан тышкары облустун аянты жана калктын жалпы саны, алардын уезддер боюнча көрсөткүчү, кыргыз улутундагы калк жашаган болуштуктар, айылдар көрсөтүлөт. Кыргыз Республикасынын түштүк аймактарынын учурдагы административдик-аймактык бирдиктеринин колониялык мезгилдеги тарыхын хронологиялык тартипте чагылдырат. Бул илимий макала түрдүү мезгилдеги илимий эмгектердин, тарыхый документтердин, аймакка келген ревизиялык комиссиялардын отчетторунун, Фергана облусунун атайын статистикалык отчетторунун, ошол мезгилдеги жергиликтүү басылмалардын, жана башка тарыхый материалдардын негизинде изилденди.

Негизги сөздөр: Түркстан генерал-губернаторлугу, Фергана облусу, уезд, болуштук, аймак, аянт.

В данной научной статье рассматривается административно-территориальное деление Ферганской области, образование уездов, волостных и сельских территорий и их развитие в 1876-1917 годах, входившей в состав генерал-губернаторства Туркестана, которая образовалась в

результате колониального завоевания Средней Азии Российской империей в середине XIX века. Указаны обстоятельства и особенности деления на административные единицы, а также площадь области и общая численность населения, их показатели по уездам, волости, где проживали люди кыргызской национальности, села. В хронологическом порядке отражается история нынешних административно-территориальных единиц южных регионов Кыргызской Республики в колониальный период. Эта научная статья исследована на основе научных трудов разных периодов, исторических документов, отчетов ревизионных комиссий, посещающих регион, специальных статистических данных Ферганской области, местных публикаций того времени и других исторических материалов.

Ключевые слова: Туркестанское генерал-губернаторство, Ферганская область, уезд, волость, край, территория.

This scientific article, considers the administrative-territorial division of the Ferghana region, the formation of counties, volosts and rural territories and their development in 1876-1917, which was part of the general Government of Turkestan, which was formed as a result of the colonial conquest of Central Asia by the Russian Empire in the middle of the XIX century. The circumstances and features of the division into administrative divisions, as well as the area of the region and the total population, their indicators for counties, volosts where people of Kyrgyz nationality lived, and villages, are indicated. The history of the current administrative-territorial divisions of the southern regions of the Kyrgyz Republic during the colonial period is shown in chronological order. This scientific article is based on

scientific works of different periods, historical documents, reports of audit commissions visiting the region, special statistical data of the Ferghana region, local publications of that time, and other historical materials.

Key words: *Turkestan General-governorship, Fergana region, uyezd, volost, region, territory.*

XIX к. ортосунан Орто Азия, анын ичинде азыркы Кыргызстандын аймагы бир нече этап менен Россия империясына каратылып, аймакта саясий, административдик өзгөрүү улам орун алып турган. 1867-жылдын 11-июлунда Россия императорунун буйругуна ылайык Жети-Суу жана Сыр-Дарыя облустарынан турган, 15270 кв. миль. жакын аянтты камтыган Түркстан генерал-губернаторлугу түзүлгөн. Аны башкаруу үчүн Убактылуу Жобо кабыл алынган. 1868-жылы Заравшан округу, 1870-жылы тоолуу Когистандын, Заравшан дарыясынын жогорку тарабындагы майда бектиктер, 1871-жылы Кулжа району кирген Жогорку Иле өрөөнүн (1881-жылдын 12-февралында түзүлгөн Санкт-Петербург келишими боюнча Кытайга өткөрүлүп берилген), 1873-жылы Амударыя бөлүмү бириктирилген [1, 12-б.]. Ошол мезгилде аймагы улам кичирейип бараткан, ордонун ичиндеги саясий кризистен улам алсырап турган Фергана өрөөнүндөгү Кокон хандыгын орус аскерлеринин толук каратуу операциясы 1975-жылдын экинчи жарымынан башталып, 1876-жылдын башында ишке ашырылган. 1875-жылдын аягында Фергана өрөөнүнүн түндүк бөлүгүнүн Генерал-губернаторлукка каратылышы менен, 6-ноябрда Наманган бөлүмү түзүлгөн. Наманган бөлүмү административдик эки участкага бөлүнгөн. Мына ошондон тартып, Түркстан генерал-губернаторлугуна караган болочоктогу Фергана облусунун административдик-аймактык бирдиктери негизделип баштаган. 1876-жылдын 8-февралында Коконго орус аскерлери киргизилип, ордону бекемдеп, мүмкүн болгон каршылыктарга карата бардык аскердик коопсуздук чараларын көргөн. Кокондун коменданты болуп полковник А.Н. Меллер Закомельский, ал эми шаардын башчылыгына майор Ястржембский дайындалган. 15-февраль күнү генерал Г.А.Колпаковский жергиликтүү тургундарга хандыктын Россия империясына кошулгандыгын жарыялаган. Ал эми хандыктын жоюлушу жөнүндөгү расмий указга падыша Александр II 19-февралда кол койгон [2, 411-б.]. Буйрукта “1876-жылга чейин Кокон хандыгын түзгөн чөлкөм Империянын чегине киргизилсин жана андан Фергана облусу түзүлсүн!...” деп жазылган [3, 315-316-бб.]. Ошентип, буга чейин Россия империясынын курамына кирген, Сыр-Дарыя менен Жети-Суу облустарынан турган

Түркстан генерал-губернаторлугунун түштүк-чыгыш бөлүгүндө дагы бир жаңы облус, Фергана облусу түзүлгөн. Фергана өрөөнүндөгү Кокон хандыгынын борбордук ээликтери менен кошо хандыктын Алай, Памирдеги ээликтери да Россия империясына өткөн. Фергана облусу Россия империясынын четтеги аймагы болгондуктан, анын чек арасын белгилөөдө Кокон хандыгынын ээликтеринин чектери түзөт деп шарттуу түрдө белгиленгени менен облустун расмий түрдө белгиленген чек арасы Россиянын Англия, Кытай менен болгон Борбордук Азиядагы “Чоң оюндун” чечүүчү чордонунда аныкталган. Кытай менен болгон чек арада 1881-жылдын 12-февралында “Санкт-Петербург” келишими, Сарыкол кырка тоосунда жайгашкан Узбел ашуусуна чейинки аймактарды демаркациялоо боюнча 1884-жылы Жаңы-Маргалаң протоколуна кол коюлушу Борбордук-Азиядагы орус-кытай чек арасын, анын ичинде Фергана менен Кашкардын чек арасын аныктаган документ болуп калган. Бирок Памирдин чыгыш тарабындагы орус-кытай чек арасы XIX к. 90-жылдарынын аягында гана аныкталган [4, 718-б.].

Фергана өрөөнүнүн жана анын чет жакаларын камтыган (Алай, Памир) Фергана облусу Түркстан генерал-губернаторлугунда өзгөчө мааниге ээ облус болуп эсептелген. Бул өрөөндө эзелтеден бери көп улуттуу эл жашаган. Орто Азияда этностордун тогошкон жери болуп келген. Россия империясы үчүн Фергана өрөөнү экономикалык жактан да мааниге ээ болгон. Бул өрөөндө, өзгөчө отурукташкан аймактарында соода мамилелери өнүккөн эле. Фергана өрөөнү түшүмгө мол дыйканчылыгы жана багбанчылыгы, тоо этектериндеги аймактарда мал чарбачылыгы менен өзгөчөлөнүп турган. Мындан улам, Фергана облусу “Түркстандын бакчасы” деп аталган [5, 2-б.].

Басып алган аймактын Россиянын курамына кошулушу менен анын социалдык-экономикалык, саясий өнүгүүсүндө башкаруунун жаңы формалары киргизилип, бир кыйла белгилүү өзгөртүүлөр пайда болгон. Аймакта административдик-аймактык система калыптанган. Ал падыша өкмөтүнүн саясатына ылайык бөлүштүрүлгөн.

1867-жылы кабыл алынган Түркстан генерал-губернаторлугунун Жети-Суу жана Сыр-Дарыя облустарын башкаруу жөнүндө Жобо сыяктуу, жаңыдан түзүлгөн Фергана облусунун да административдик түзүлүшүн аныктай турган жана аны башкаруу үчүн атайын Жобо кабыл алынмак. Фергана облусунун статусун аныктаган андай бирдиктүү Жобо жогорку жактан бекитилген эмес. Ошентсе да иш жүзүндө, облусту башкарууда административдик, жер жана салык

маселелери боюнча 1873-жылдагы Жобонун долбоору менен, ал эми облустагы соттук иштер боюнча 1867-жылда кабыл алынган Талаа комиссиясынын Жобосунун негизинде иш алып барылган [6, 7-б.]. Ошентип, 1876-жылы түзүлгөн Фергана облусун башкаруу боюнча расмий түрдө анын жогорку жактын буйругу менен бекитилген Жобосу болбосо да, облус 1886-жылы Түркстан крайын башкаруу жөнүндө туруктуу Жобо кабыл алынганга чейин иш жүзүндө жогоруда айтылган Убактылуу Жоболор менен башкарылып келген.

Жобо боюнча Түркстан генерал-губернаторлугу административдик-аймактык жактан облустук, уездик, болуштук жана айылдык бирдиктерге ажыраган. Мында урук-уруулук түзүлүш боюнча эмес, аймактык принциптин негизинде бөлүнгөн. Анткени, падыша өкмөтүнүн максаттарынын бири уруулук түзүлүштү жоюу болгон.

Фергана облусу адегенде административдик-аймактык жактан 7 уездге бөлүштүрүлгөн. Алар Кокон, Маргалаң, Чимион, Анжиян, Ош, Наманган, Чуст уездери болгон. Мындан тышкары облустун курамында Памир бөлүмү атайын асердик-аймактык бирдик катары түзүлгөн. *Облустун уезддерге бөлүштүрүлүшү боюнча айрым мезгилдүү басылмалардан толук болбосо да учкай маалыматтар чалыгат. Маселен, “Түркстанские ведомости” гезитинин 1878-жылдын 14-февралдагы №7 санында Фергана облусунда жерге байланыштуу иштерди уюштуруу жөнүндөгү текстте облустун уездери жазылып өткөн. Анда аталган иштер адегенде Кокон, Анжиян, Маргалаң уездеринде башталып, калган Наманган, Чуст, Чимион жана Ош уездинде жогорудагы борбордук уезддер ишин жыйынтыктагандан кийин башталары айтылат [7, 26-б.]. Мындан улам, 1877-жылдын башында облуста Кокон, Анжиян, Маргалаң, Наманган, Чуст, Чимион жана Ош уездери болуп, жалпысынан 7 уездден тургандыгын билүүгө болот. Ал эми 1879-ж. Чимион уезди Исфара уезди болуп өзгөргөн [8, 27-б.].*

Фергана облусунун административдик борбору алгач 1876-1877-жылдар аралыгында Кокон шаары болгон. Шаардагы аскерлердин арасында жугуштуу оорулар жайылгандыктан, анын себептерин аныктоо максатында түзүлгөн комиссия Кокон шаарынын санитардык абалы аскерлердин саламаттыгы үчүн өтө зыяндуу деп таап, административдик борборду башка пунктка которуу маселесин көтөргөн. Ал үчүн ошол учурдагы шаарлардын борборго ылайыктуусун табууда Маргалаң шаарынан 12 верста (1 верста азыркы 1066,8 метрди түзөт) алыс аралыкта жаңы шаар

курууга токтолушкан. 1877-жылдын 19-апрелинен баштап жогорку жактын уруксаты менен Фергана облусунун жаңы административдик борбору – Жаңы-Маргалаң шаарын (азыркы Фергана шаары) куруу иштери башталган. Бул шаарды Маргалаң шаарынан айырмалоо үчүн Жаңы Маргалаң деп аташкан [6, 56-б.]. Жаңы Маргалаң шаары “Орус Маргалаңы” деп да аталат.

К.П. Кауфмандын Түркстан генерал-губернаторлугун башкаруунун 1867-1881-жылдар аралыгындагы мезгилди камтып жазылган отчетунда 1880-жылга карата Түркстан генерал-губернаторлугунун бардык административдик-аймактык курамын визуалдык түрдө чагылдырган конкреттүү сандык маалыматтар берилет. Анда Фергана облусу 7 уездге, 114 болуштукка, 621 айыл жана аксакалдыктарга бөлүнгөн [1, 73-б.].

№	Уездер	Болуштуктар	Айыл жана аксакалдыктар
1.	Чуст	10	53
2.	Наманган	20	106
3.	Анжиян	24	129
4.	Ош	6	50
5.	Исфара	5	27
6.	Маргагаң	19	119
7.	Кокон	30	138
8.	Жалпы облус боюнча	114	621

1881-жылы Исфара (1879-жылга чейин Чимион) уезди жоюлуп, анын аймактары Кокон жана Маргалаң уезддерине бөлүштүрүлүп, курамына киргизилген [8, 27-б.].

Фергана облусунун административдик-аймактык бөлүнүшү улам өзгөрүп турган. Областтын уездерин өзгөртүү, бириктирүү, кыскартуу, андагы болуштуктарды бөлүү, бир уездден экинчисине өткөрүү сыяктуу иштер көп учураган. 1882-жылдын аяктарында Түркстан генерал-губернаторлугун жеринен текшерүүгө келген сенатор Ф.Гирс: “Облустун административдик бөлүнүшү боюнча 3 жыл ичинде 41 иш каралып, анын 34үнө чечим чыкса, 7си 1883-жылга калтырылган” деп жазат [6, 58-б.].

1886-жылдын 12-июнунда “Түркстан крайын башкаруу жөнүндө Жобо” кабыл алынган. Бул Жобо ошол мезгилдеги аймакты башкаруудагы баш мыйзамы болуп эсептелен. Жобого ылайык, Түркстан крайы башкы башкармалыктан, облустук, уездик, болуштук/шаардык жана айылдык башкаруу иерархиясынан турган [9]. Бул Жобонун кабыл алынышы менен

Фергана облусу расмий түрдө бекитилген Жобо менен башкарылып баштаган. Түркстанды башкаруу жөнүндө Жобо боюнча Фергана облусу 5 уездге: Кокон, Маргалаң, Анжиян, Наманган жана Ош уезддерине бөлүнгөн [9]. Фергана облусу жогорудагыдай уезддерге ажырап, андан кийин уезддик өзгөрүү болгон эмес. Алардын курамындагы болуштуктардын жана айылдык жамааттарды бөлүштүрүүдө гана өзгөрүүлөр болгон. Бул Жобо күчүнө кирип, ишке ашырылгандан тарта, ага ылайык 1887-жылдын 1-январында Чуст уезди жоюлуп, уезддин аймактары Наманган уездинин курамында Чуст участогу болуп түзүлүп, курамына Аксы-Шакан, Чаткал, Кутлук-Сейит жана Варзык айылдык жамааттары кирген. Чуст уездинин начальниги подполковник Арванитаки Наманган уездинин начальнигине дайындалган [10, 12-б.].

1898-жылга карата облустун уездери төмөнкүдөй болуштуктарга жана айылдык жамааттарга бөлүнгөн.

№	Уездер	Болуштуктар	Айылдык жамааттар
1.	Маргагаң	18	129
2.	Кокон	23	137
3.	Наманган	25	131
4.	Анжиян	19	125
5.	Ош	7	57
6.	Облус боюнча	92	571

Маргалаң уезди Файзыбад, Язаван, Яккатут, Алтыарык, Чимион, Аувал, Найман, Яукесек-Бостон (Жоокесек-Бостон - К.у.Н.), Кувин, Кокон-Кыштак, Каратепечаукент, Шарихан, Сегазин, Ассак, Кулин, Араван, Мархамат жана Ичкилик болуштуктарына бөлүнгөн. Кокон уезди Араван, Ганджирован, Кайнар, Кенегез, Кудаш, Чирик-Джидин, Джанджал, Кыпчак, Кара-Калпак, Сох, Риштан, Задиан, Яны-Курган (Жаңы-Коргон - К.у.Н.), Ультармин, Бубайдин, Найман, Нойгут-Кыпчак, Лейлек, Исфара, Канибадам, Яйшан, Беш-Арык жана Махрам болуштуктарына бөлүнгөн. Наманган уезди Тюра-Курган (Төрө-Коргон - К.у.Н.), Кыргыз-Коргон, Ханабад, Кепин, Бабадархан, Ашт, Чадак, Пап, Алмаз, Варзык, Аксы-Шакан, Кутлук-Сейид, Чаткал, Тергаучин, Касан, Баястон, Нанай, Багыш, Саруу, Янги-Курган (Жаңы-Коргон - К.у.Н.), Пишкаран, Чартак, Уйчин, Кырк-Угул (Кырк-Уул) жана Суусамыр болуштуктарына бөлүнгөн. Анжиян уезди Хакент, Жарбашы, Алтын-Көл, Балыкчы, Джилякудук (Жалалкудук - К.у.Н.), Курган-Тева, Аим, Кара-Суу, Майлы-Избаскент, Ха-

кул-Абад, Нарын, Кенкол-Карагыр, Жалал-Абад, Өзгөн, Көгарт, Базар-Коргон, Кокон-Кыштак, Ноокен, Майгир болуштуктарынан турган. Ош уезди Ош, Булак-Башы, Ак-Буура, Ноокат, Гүлчө, Алай жана Куршаб болуштуктарына бөлүнгөн [11, 11-12-13-бб.]. 1899-жылы, т.а. бир жылдан кийин Ош уезди 9 болуштукка ажырап, 78 айылдык жамаатты түзгөн [11, 10-б.]. Жаңыдан түзүлгөн болуштуктар Кашкар-Кыштак болуштугу жана Капчыгай болуштугу эле [11, 13-б.]. Ал эми Наманган уездинде Суусамыр жана Кырк-Уул болуштуктарынын аймактарынан жаңы Арын болуштугу негизделген [11, 12-б.]. 1899-жылы облуста болуштуктардын саны 95ке, ал эми айылдык жамааттардын саны 592ге жеткен [11, 10-б.]. 1900-жылы Маргалаң уездинин Яккатут болуштугу Яккатут жана Маргалаң болуп, эки болуштукка ажырагандыктан, Маргалаң уездинде жалпысынан 19 болуштук болуп түзүлгөн. Ошондой эле Ош уездинин Ак-Буура болуштугу Ак-Буура жана Турук болуштуктарына ажырагандыктан, уездде 10 болуштук болуп түзүлгөн [12, 48-б.].

Жобо боюнча болуштукта 1000ден 2000ге чейин түтүн болушу керек болуп, бул эреженин негизинде калктын саны өскөн сайын улам жаңы болуштуктар бөлүнүп чыгып, алардын саны да өсүп турган. Маселен, 1913-жылы Наманган уездинин Кырк-Уул болуштугу Кырк-Уул жана Кызыл-Жар болуштуктарына бөлүнгөн. Кырк-Уул болуштугуна Ак-Суу, Ак-Юл Тегене (Азыркы Аксы районун караштуу Ак-Жол, Тегене айылдары - К.у.Н.), Мало-Ак-Юл (Кичи Ак-Жол), Кавак айылдык жамааттары кирген. Ал эми Кызыл-Жар болуштугуна Чыгыш-Чап, Батыш-Чап жана Кызыл-Жар айылдык жамааттары кирген [13, 2-3-бб.].

Фергана облусунда 7 шаар болуп, алар Маргалаң уездинде 1877-жылы негизделген облустук шаар Жаңы Маргалаң шаары, туземдик шаар Эски Маргалаң, Наманган уездинде уезддик борбор Наманган шаары жана мындан тышкары мурдагы Чуст уездинин уезддик борбору Чуст шаары, калган уезддерде Кокон шаары Кокон уездинде, Анжиян шаары Анжиян уездинде, Ош шаары Ош уездинде жайгашкан [12, 22-б.].

1909-жылы Фергана облусунда 5 уезд, 7 шаар, 103 болуштук, 642 айылдык жамаат, 3007 калктуу конуш (шаарлар менен), анын ичинде 17 орус поселогу болгон. Калктын жалпы саны 1939258 адамды түзгөн [14, 153-б.].

Ош уездинин болуштуктарынын географиялык чектерин бүгүнкү күндөгү аймактарга салыштырдык

жана алардын калкы, улуттук курамы төмөнкүдөй болгон.

Ош уезди отурукташкан жана көчмөн болуп, эки участкалык райондорго бөлүнгөн. Мындан тышкары Ош болуштугу уезддин борбору Ош шаары менен бирге полициялык участокко (шаардык) караган. Биринчи, отурукташкан участокко Ак-Буура, Ноокат, Кашкар-Кыштак, Турук, Булак-Башы жана Маняк болуштуктар кирген. Ал эми экинчи, көчмөн участокко Гүлчө, Алай, Капчыгай жана Куршаб болуштуктары кирген. Куршаб отурукташкан болуштук болгон, сыягы участктордун тең салмактуулугун сактоо үчүн, көчмөн болуштуктар менен уезддин чыгыш тарабында жайгашып, аймактык жакындыгы болгондуктан көчмөн участокко кирген болсо керек (К.у.Н.). Ал эми Ош болуштугу бир эле учурда шаардын да туземдик (жергиликтүү) бөлүгү болуп эсептелген. Бул боюнча 1909-жылы Фергана облусунун статистикалык комитети тарабынан басылып чыккан “Фергана облусундагы калктуу конуштардын тизмеси” деп аталган басылмада төмөндөгүдөй түшүндүрмө берилет: “Ош болуштугу шаардын чегинен тышкаркы жакта жайгашканы менен полициялык участоктун (шаардык) туземдик (жергиликтүү) бөлүгүнө тийешелүү. Бул болуштукту түзгөн айдоо аянттары шаардыктарга таандык. Кышындасы ал жерлерде болуштуктун жашоочулары дээрлик жокко эсе, алар бул жакка жайындасы гана дыйканчылык иштерин жүргүзүү үчүн шаардан көчүп келишет. Ошондуктан бул болуштук Ош шаарынын полициялык приставынын туземдик (жергиликтүү) администрациясынын башкаруусунда болот”. Ош болуштугун бир эле учурда шаардын жергиликтүү бөлүгү деп кароо менен анда жашаган калктын саны 42694 адамды түзгөн, этностук курамы боюнча дээрлик баарын сарттар түзгөн, ал эми көчүп келген орус бөлүгүндө 789 киши жашаган [14, 135-б.].

Ак-Буура болуштугу азыркы Ош шаарынын түндүк-чыгыш, түндүк жана түндүк-батыш тарабы, т.а. Мады, Асан-Чек, Ак-Жар, Озгур, Төлөйкөн, Жапалак, Ишкаван ж.б. аймактардын ордунда түзүлгөн. Бул болуштуктун калкынын 90%дан көбүн кыргыз улутундагылар түзгөн [14, 140-б.].

Булак-Башы болуштугу негизинен Өзбекстан Республикасынын Анжиян облусунун Булак-Башы районунун аймактарында түзүлгөн. Болуштукта 18 айыл болуп, алардын Таяке (Тээке – К.у.Н.), Катаган, Навак, Бостон, Манчит айылдарында кыргыздар жашаган. Жалпысынан Булак-Башы болуштугунда 23641 адам жашап, Ош уездинин эң калктуу болуштугу болгон, анын 6 миңге жакынын кыргыз улутундагылар түзгөн [14, 136-б.].

Маняк болуштугу да Өзбекстан Республикасынын учурдагы Анжиян облусунун Хожобабад районунун аймактарында болгон. Бул болуштукта 24 айыл болсо, анын 10у т.а. Элчибек, Соколок, Мидикул-Ардай, Күюк-Мазар, Чувангачи, Карачунас (Жору уруусунун курамындагы Каракунас уругунун же Бөрү уруусунун курамындагы Каракунас уругунун энчилүү атынан келип чыккан (этнотопоним) болушу мүмкүн – К.у.Н.), Калмаки, Кадаксын, Ардай ж.б. кыргыз айылдары болгон. Болуштукта жалпысынан 14475 адам жашап, алардын 5952си кыргыз улутундагылар түзгөн [14, 137-б.].

Кашкар-Кыштак болуштугу азыркы Кара-Суу районунун Кашкар-Кыштак, Жоош, Ак-Таш, Савай, Сарай айыл аймактарынын, Барак анклавынын ж.б. аймактарынын ордунда болгон. Болуштукта жалпысынан 28 айыл болуп, аларда жашаган калктын саны 13167 кишини түзсө, 2100гө жакыны сарт жана тажик улутундагылар болуп, 11 миңден ашыгы кыргыз улутундагылар болгон [14, 139-б.].

Ноокат болуштугуна азыркы Ноокат районунун чыгыш тарабы, башкача айтканда негизинен отуз уул уруулук бирикмеси жайгашкан азыркы Кыргыз-Ата, Т.Зулпуев, Кеңеш, Н.Исанов, Көк-Бел айылдык округдары, мындан тышкары Кара-Таш, Жаңы-Ноокат, Ноокат шаары, Мирмахмудов, Гулистан айылдык округдарынын ордунда түзүлгөн. Ал эми райондун батыш тарабы Маргалаң уездинин Ичкилик болуштугуна караган. Ноокат болуштугунда 35 айыл болгон жана аларда жашаган калктын саны 20161 кишини түзүп, анын 14678и б.а. 73%ы кыргыз улутундагылар болгон [14, 142-б.].

Турук болуштугуна азыркы мезгилдеги Кара-Суу районуна караштуу Папан айылдык округунун аймактары кирген. Турук болуштугунда 22 айыл болуп, аларда 11173 киши жашаган жана этностук курамы боюнча баары кыргыз улутундагылар болгон [14, 141-б.].

Алай болуштугуна азыркы Алай районунун Ленин, Алай, Сары-Таш, Үч-Дөбө, Бүлөлү, Талды-Суу айылдык округдарынын ж.б. аймактардын ордунда түзүлгөн. Болуштукта 6586 адам жашап, баары кыргыз улутундагылар болгон [14, 144-б.].

Гүлчө болуштугуна азыркы Алай районунун Гүлчө, Жошолу, Коңур-Дөбө, Кабылан-Көл, Будалык айылдык округдарынын, Чыйырчык ашуусунун тарабын ж.б. аймактардын ордунда түзүлгөн. Гүлчө болуштугунда 12582 адам жашап, баары кыргыз улутундагылар болгон [14, 146-б.].

Капчыгай болуштугу азыркы Кара-Кулжа районунун Алайкуу, Сары-Булак, Капчыгай, Кызыл-Жар,

Чалма, Ой-Тал, Ылай-Талаа ж.б. айылдык округдардын аймактарын камтыган. Ал эми азыркы Кара-Кочкор, Кара-Кулжа, 1-Май айылдарынын аймактары Анжиян уездинин Өзгөн болуштугуна караган. Капчыгай болуштугунда 13762 адам жашап, баары кыргыз улутундагылар болгон [14, 149-б.].

Куршаб болуштугу азыркы Өзгөн районунун Куршаб, Кызыл-Октябрь, Кароол, Жалпак-Таш ж.б. айылдык округдарынын, Кара-Кулжа районуна караштуу Кара-Гуз айылдык округунун аймактарында түзүлгөн [14, 150-б.].

Учурдагы өлкөбүздүн түшүк аймактарында жашаган кыргыз эли Түркстан генерал-губернаторлугунун Фергана облусунун бардык уезддерине, Самарканд облусунун бир уездине бөлүнүп калган. Тактап айтканда Ош облусунун азыркы аймактары Фергана облусунун Ош, Анжиян, Маргалаң уезддеринин курамына кирсе, Жалал-Абад облусунун азыркы аймактары Наманган, Анжиян уезддеринин курамына кирген. Ал эми Баткен облусунун азыркы аймактары Фергана облусунун Маргалаң, Кокон уезддерине, Самарканд облусунун Хожент уездинин курамына кирип калган. Бул падыша өкмөтүнүн “бөлүп сал да, бийлей бер” деген саясатынын кесепеттеринин бири болгон.

Адабияттар:

1. Кауфман К.П. Проект всеподданнейшего отчета генерал-адъютанта К.П. фон Кауфмана 1-го по гражданскому управлению и устройству в областях Туркестанского генерал-губернаторства 7 ноября 1867 г. - 25 марта 1885 г. - СПб., 1885.
2. Терентьев М.А. История завоевания Средней Азии. - Т. 2. - СПб., 1906.
3. Кененсариев Т. Кыргызстандын XIX кылымдын 50-70-жылдарындагы саясий өнүгүүсү. - Бишкек, 2009.
4. Кененсариев Т. Кыргызстан оторчулук доорунда (1855-1917). - Бишкек, 2019.
5. Зайченко. Памиры и Сарыкол (Очерк возникновения, развития и современного положения Памирского вопроса). - Ташкент, 1903.
6. Гирс Ф.К. Отчет ревизирующего, по высочайшему повелению, Туркестанский край, тайного советника Гирса Ф.К. Гирс. - СПб., 1883.
7. Туркестанские Ведомости. - Ташкент, №7, 14-го февраля 1878 г.
8. Абдурахимова Н., Рустамова Г. Колониальная система власти в Туркестане во второй половине XIX - первой четверти XX вв. -Ташкент, 1999.
9. Полное собрание законов Российской империи. - Собрание 3-е. - СПб. 1888. - Т.VI. - №.3814.
10. Файзуллаева М. Позднефеодальный малый город Чуст в конце XIX-начале XX вв. (Автореф.). - Худжант, 2010.
11. Обзор Ферганской области за 1898 г., г.Новый Маргалаң, 1900.
12. Обзор Ферганской области за 1899 г., г.Новый Маргалаң, 1901.
13. Статистический обзор Ферганской области за 1913 г., г.Скобелев, 1916.
14. Список населенных мест Ферганской области, г.Скобелев, 1909.